

JYX

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Hautamäki, Irmeli; Piippo, Laura

Title: Avantgarden tehtävästä ja tulevaisuudesta

Year: 2021

Version: Published version

Copyright: © 2021 Suomalaisen Kirjallisuuden Seura

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Hautamäki, I., & Piippo, L. (2021, 1.10.2021). Avantgarden tehtävästä ja tulevaisuudesta. Vähäisiä lisiä.

Vähäisiä *lisiä*

Kirjoituksia kulttuurista, tutkimuksesta ja kulttuuriperinnöstä

Avantgarden tehtävästä ja tulevaisuudesta

1.10.2021, **SKS**

Avantgarde on käsitteenä moniulotteinen niin aikakausien, taiteenlajien kuin teoreettisten lähestymistapojenkin suhteen. Suomalaiset avantgarden piirissä toimineet taiteilijat ja ryhmät ovat kuitenkin toistaiseksi jääneet vaille kattavaa esitystä, sillä tšekäläistä avantgardea ja modernismia koskevaa keskustelua ja kirjoittamista on tähän asti hallinnut teoreettisuus ja katseen kääntäminen ulkomaille. Avantgarden ja modernismin teorioita, käsitteitä, suuntauksia onkin pääasiassa esitelty nimenomaan ulkomaisten esimerkkien avulla. *Avantgarde Suomessa* (2021) -teoksen pyrkimyksenä on tätä taustaa vasten ollut tuoda suomalainen taide, taiteen tekijät ja erilaiset ryhmät nykyisen monitieteisen ja kansainvälisen avantgardetutkimuksen piiriin.

Avantgarden liittyy kaksi keskeistä piirrettä: taiteellisten tekniikoiden uudistaminen ja pyrkimys muuttaa elämää uuden taiteen avulla. Taiteen uudet tekniikat ja yhteiskunnallinen vaikuttavuus eivät ole erotettavissa toisistaan ja *Avantgarde Suomessa* -teoksen artikkelit avaavat niitä erilaisista näkökulmista ja vaihtelevin painotuksin. Teoksen näkökulmien ja äänien moninaisuus on itsessään uskollinen avantgarden moniäänisyydelle ja erilaisille ilmenemismuodoille, ja kutsuu täydentämään teos- ja tekijälistoja, esittelyjä ja analyyseja. Kokoomateoksen avaama näkökulmien, esimerkkien ja määrittelytapojen kirjo laajeni myös teoksen **julkistamistilaisuudessa 15.8.2021 pidetyssä paneelikeskustelussa**, jonka aiheina olivat avantgarden käsitteen hyödyllisyys ja käyttökelpoisuus tutkimuksessa, suomalaisen avantgarden erityispiirteet sekä avantgarden tulevaisuus. Keskustelua johti kirjallisuudentutkija FT, dosentti Teemu Ikonen ja

siihen osallistuivat teoksen kirjoittajista Riikka Ala-Hakula, Timo Huusko, Alekski Lohtaja, Kristina Malmio ja Tanja Tiekso.

Keskustelussa avantgardekäsitteen etuna pidettiin sen transnationaalisuutta, eli lähtökohtaista kykyä ylittää ja problematisoida erilaisia, esimerkiksi kansallisia rajoja. Koska avantgardistisiin tekniikoihin liittyvät kysymykset, kuten imitaatiosta luopuminen, uusien medioiden käyttöönotto ja uusi tekninen rationaliteetti ovat luonteeltaan ylirajaisia, on tutkimuksessa mahdollista siirtää huomio perinteisestä kansallisesta ja tekijäkeskeistä kulttuurihistorioinnista kansainvälisiin virtauksiin ja taiteilijoiden usein rajat ylittäviin verkostoihin. Avantgardetaide, sen yhteisöt ja verkostot eivät ole koskaan olleet ensisijaisesti kansallisia tai tiettyyn paikkaan sidottuja, mikä tekee mahdolliseksi tarkastella myös suomalaisten kirjailijoiden ja toimijoiden merkitystä isommassa kansainvälisessä katsannossa. Transnationaalisuus auttaa ymmärtämään uudella tapaa esimerkiksi varhaisen 1920-luvun Suomen ruotsinkielisen kirjallisuuden merkitystä. Elmer Diktonius, Gunnar Björling ja Henry Parland onnistuivat kansainvälisten ideoiden ja vaikutteiden avulla luomaan kirjallisuutta, joka ylitti kansalliset kriteerit ja joka on säilyttänyt kiinnostavuutensa tähän päivään saakka. Transnationaalisuus kuvaa yhtä hyvin myös nykyistä vaihtoehtokirjallisuutta kuten esimerkiksi aseamista runoutta, joka kyseenalaistaa ja problematisoi kirjoituksen itsestäänselvyyttä ja merkityksen muodostamisen tapoja ja joka syntyy ja leviää transnationaalisissa verkostoissa.

Entä sitten suomalaisen avantgarden erityispiirteet? Jos avantgardea yhdistävät taiteen tekniikoihin, uusiin medioihin ja taiteen yhteiskunnallisuuteen liittyvät teemat, onko suomalaisen modernismin ja avantgarden kehityksessä jotain erityistä tai poikkeavaa? Paneelissa viitattiin useaan otteeseen luontoon ja sen erityisen vahvaan asemaan suomalaisessa taideajattelussa sekä taiteen aiheena että ympäristönä. Kysymys luonnosta ja sen ensisijaisuudesta on asettunut usein vastahankaan avantgarden ja sen ideoiden kanssa, sillä se on esimerkiksi estänyt tai hidastanut avantgardeen olennaisesti liittyvän teknisen rationaliteetin omaksumista ja kehittymistä suomalaisessa modernismissa. Suomalaisen luonnon ja ihmisen kuvaamista on itsenäistymisen alkuajoista saakka pidetty tärkeänä etenkin kuvataiteissa saksalaisperäisen ekspressionismin hengessä. Sen sijaan abstraktiota ja erilaisten taiteellisten tekniikoiden ja taiteen kielten kehittelyä on Suomessa paikoin jopa vieroksuttu – tai ainakaan niitä ei ole aina tunnustettu. Esimerkiksi arkkitehtuurissa Alvar ja Aino Aallon Bauhausista ja venäläisestä konstruktivismista saadut virikkeet on

historioinnissa usein työnnetty syrjään, ja Aaltojen työssä ja ajattelussa on haluttu nähdä ennemminkin primitiivistä luontokeskeistä ”metsän viisautta”. Erilaisia avantgardeen olennaisesti liittyviä tekniikan tai muodon kehittelyjä on kuitenkin ollut vireillä, mikä näkyy esimerkiksi suomenkielisessä kirjallisuudessa ja sitä koskevassa tutkimuksessa erityisesti 1960-luvun vilkkaina vuosina sekä nykykirjallisuuden **kokeellisuuteen**, menetelmällisyyteen ja käsitteellisyyteen liittyvissä, usein digitaalisiin ympäristöihin kytkeytyvissä kirjallisissa ilmiöissä.

Avantgarde Suomessa

Toimittaneet Irmeli Hautamäki,
Laura Piippo ja Helena Sederholm

Vaikka tulevaisuuteen ei voida suhtautua enää samalla tavoin kuin sata vuotta sitten, ei avantgarden tulevaisuutta paneelikeskustelussa kuitenkaan kyseenalaistettu. Avantgarden historian tunteminen antaa lähtökohtia myös sen tulevaisuudelle. Jo varhainen 1920- ja 1930-lukujen avantgarde on ollut eräänlaista ”kriisin kulttuuria”, ja tekniset innovaatiot ja poliittiset ohjelmat ovat syntyneet usein

yhteiskunnallisten ja poliittisten mullistusten oloissa. Nykyinen ja tuleva avantgarde joutuu sekin kasvotusten uusien uhkien, kuten ilmastonmuutoksen ja lajikadon kanssa. Vaikka taide ei kykenisikään ratkaisemaan näitä ongelmia, voi avantgarden traditionvastainen **kokeellisuus** osaltaan auttaa niiden ratkaisussa. Samalla nyky-yhteiskunnan kriisiä potevilla on opittavaa varhaisemmalta avantgardelta, kuten Elmer Diktoniukselta. Diktoniuksen maailmankuva ei ollut ihmiskeskeinen vaan siinä oli paikkansa kaikella elollisella. Yksi asia näyttää kuitenkin erottavan tulevan avantgarden varhaisemmasta: avantgardeen usein liitetty provokatiivisuus ja itsetarkoituksellinen rajojen rikkominen näyttää menettäneen tehoaan, niin tehokkaasti nämä keinot on omaksuttu myös valtavirtaisemman ja intresseiltään kaupallisemman taiteen ja viihteen käyttöön. Nopeista reaktioista ja suurista tunteista elävä aika tuntuu vaativan haastajakseen jotain muuta kuin entistä näyttävämpiä irtiottoja. Nähtäväksi jääkin, kyteekö tuleva avantgarde ja sen kyky muuttaa elämää tällaisen mediapinnan tavoittamattomissa, pienemmissä verkostoissa ja yhteisöissä sekä näiden rakentavassa yhteistoiminnassa.

Irmeli Hautamäki ja Laura Piippo

FT Irmeli Hautamäki on Helsingin yliopiston estetiikan dosentti ja Jyväskylän yliopiston taidekasvatuksen taiteen filosofian dosentti. FT Laura Piippo toimii kirjallisuuden ma. yliopistonopettajana Jyväskylän yliopistossa.

◀ 1

Avainsanat: **Alvar ja Aino Aalto, avantgarde, Elmer Diktonius, Gunnar Björling, Henry Parland, MODERNISMI, TAITEEN TUTKIMUS, transnationaalisuus**